

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
NARVA KOLLEDŽ
ÕPPEKAVA „NOORSOOTÖÖ“

Juliana Lubnevskaja

X linna NOORTEKESKUSE TEGEVUSED RISKIRÜHMA NOORTEGA

Lõputöö

Juhendaja Nelly Randver

Narva 2021

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Juliana Lubnevskaja

Mina Juliana Lubnevskaja

(sünnikuupäev: 07.07.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose X linna noortekeskuse tegevused riskirühma noortega , mille juhendaja on Nelly Randver.

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas 17.05.2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILINE OSA.....	6
1.1. Nooruki ea iseärasused	6
1.2. Riskikäitumise-, hälbiva käitumise ja deviantse käitumisega noorte mõiste.....	8
1.3. Riskirühma noored noorsootöös	11
1.4. Meetodid tööks riskinoortega noorsootöös	13
1.5. Projektid tööks riskinoortega	15
2. UURING NOORTEKESKUSE TEGEVUS RISKIRÜHMA NOORTELE	19
2.1. Uurimuse eesmärk	19
2.2. Uuringu metoodika	19
2.3. Valim ja kogum	20
2.4. Uuringu läbiviimine ja andmete kogumine.....	21
2.5. Tulemuste analüüsi meetod	21
3. UURINGU TULEMUSTE ANALÜÜS JA ARUTELU	23
3.1. Intervjuu tulemuste analüüs	23
3.2. Uurimistulemuste arutelu.....	30
3.3. Uuringu järeldused ja ettepanekud.....	32
KOKKUVÕTTE.....	34
SUMMARY	36
ALLIKATE LOETELU	38
LISA	41
Lisa 1 Intervjuu küsimused.....	42

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö teema on „X linna Noortekeskuse tegevus riskirühma noortega“. Töö aktuaalsus seisneb selles, et tänapäeval maailmas on hälbiva käitumisega noorte hulk suurenenud jõudsalt. Justiitsministeeriumi andmetel registreeriti 2020. aastaks 834 noorte poolt toime pandud kuritegu (Kuritegevus Eestis 2020).

Noorukiiga on selline periood, mille jooksul noortega toimuvad erinevad muutused nii psüühiliselt, kui ka füüsiliselt. Sellises vanuses on noortel suur võimalus sattuda riskirühma. (Brümmer 2006)

Uuringu eesmärk on selgitada välja, milliseid tegevusi korraldab X linna Noortekeskus riskirühma noortele ja nende tegevuste kasu noortele noorsootöötajate arvates.

Peamised uurimisküsimused:

1. Kes on riskinoor noortekeskuse töötajate arvates ?
2. Millised meetodid X Noortekeskuse noorsootöötajad kasutavad oma töös riskirühma noortega?
3. Milliseid tegevusi/üritusi/projekte kasutatakse X Noortekeskuses riskirühma noorte jaoks ja kui efektiivsed need on noorsootöötajate arvates?

Töö koosneb kolmest peatükist: teoreetilisest osast, uuringuosast ja analüüsi osast. Töö esimeses osas kirjeldab autor, millised on noorukite ealised iseärasused, kirjeldab hälbiva käitumise ja deviantse käitumisega noorte mõistet ja tekkimise põhjused. Samuti, kirjeldab autor selles peatükis riskinoorte osalemist ja tegevusi noorsootöös ning kirjeldab meetodeid, mida kasutatakse töös riskinoortega.

Teises peatükis kirjeldab autor uuringu eesmärki ja ülesandeid. Uurimusmeetodina kasutatakse töös kvalitatiivset uurimusmeetodit. Autor põhjendab selle valikut, kirjeldab andmete kogumist ja valimit ning uurimusprotseduuri. Autor esitab uurimistulemuste analüüsi, arutelu ja teeb järeldused ning ettepanekud. Lõputöö lõppeb kokkuvõttega.

1. TEOREETILINE OSA

1.1. Nooruki ea iseärasused

Nooruki eas toimuvad palju erinevaid muutusi: füüsilised, psühhilised, seksuaalsed, seepärast noorukil selles vanuses on suur risk sattuda riskirühma. Autor otsustas uurida neid iseärasusi.

Murde- ja noorukiiga on arenguperiood lapse- ja täiskasvanuea vahel. Sellel perioodil toimub üleminek lapseest täiskasvanuikka. Noorukieas keskendutakse ideaalide ja identiteedi otsingutele. Põhjalik füüsiline muutus on noorukile väljakutseks ning põhjalik intellektuaalne muutus võimaldab noorukitel mõelda sama abstraktselt nagu täiskasvanutel. (Kasuri 1998)

Bachmann ja Maruste seisukohalt, noorukiiga algab seksuaalse küpsuse saavutamise ja kestab selle ajani, millal nooruk saab täiskasvaks. Murdeeas toimuvad peamiselt füüsilised muutused ja saavutatakse suguküpsus. Noorukiea märgatavad muutused toimuvad järgmistes arengu valdkondades: intellektuaalses ja sotsiaalses. Kehalised muutused on vähem märgatavad. Moraalses, emotsionaalses ja seksuaalses valdkonnas saavutatakse täiskasvanule tüüpiline küpsus. Noorukiiga lõpeb, kui nooruk saab täiskasvanuks. (Bachmann, Maruste 2003)

Brümmer sarnaselt Bachmanni ja Marustega, toob esile, et noorukiiga on etapp, kus toimub lapse järkjärguline eraldumine lapseest ja täiskasvanuks saamine. Tema arvates nooruses toimub individualiseerumise, diferentseerumise, ühiskonda ning sotsiaalsesse keskkonda integreerimise protsess. Noorukieas toimuvad paljud muutused: hormonaalsed, psühholoogilised, füüsilised ning sotsiaalsed. Brümmer väidab, et sellel perioodil inimese elus toimub isiksuse kujunemine. (Brümmer 2006)

Tall (2012) peab noorukieaks vanusevahemikku 13-25aastani. Ta märgib, et sellel perioodil isikul küpsevad psüühilised ja füüsilised omadused. Noore arengu domineerivaks protsessiks on võrdlusrühma surve ja rollikatsetused. Ühelt poolt võrdlusrühma surve tuleb kodust, aga teiselt poolt koolist ja kaaslastelt. Noor inimene loobub mõnest isiklikust soovist kohanedes rühmaga, teiselt poolt ta saab rühmalt lähedust ja tröösti (Tall 2012).

Hormonaalsed muutused käivitavad keha arengus uue etapi. 11.-18. eluaastatel kasv pikkusesse kiireneb ja keha saab täiskasvanu vormid, ka arenevad sekundaarsed sootunnused. Selline füüsiline arenemine on osalt sõltuv psühhosotsiaalsetest teguritest. Loogiline ja abstraktne mõtlemine arenevad. Kasvab ka võime tunnetest lähtuvaks aruteluks. Noorukiea individuaalne

areng näitab kohanemist suurte füüsiliste muutustega. Samuti tähendab seksuaalse vormi saanud keha omaks võtmine, iseseisvumine vanematest ning psühholoogiline küpsus, ka kogukonna kultuuri ja normidele vastava täiskasvanulike rollide omaks võtmist. Noorukiea areng sõltub peamiselt eelmistel arenguetappidel saavutatust, perekonna oludest ja jõuvarudest (Moilanen, Räisänen, Tamminen, Almquist, Piha, Kumpulainen 2004).

Baumrind on arvamusel, et noorukiiga on periood, kus toimuvad erinevate sotsiaalsete normide eiramised ja eksperimendid, mis võivad viia suitsetamiseni, alkoholi kuritarvitamiseni ja riskantsele seksuaalkäitumisele (Baumrind 1991). Berndt arvab, et sõprussidemetel noorukieas on suur mõju noorte isiksuse, sotsiaalsete oskuste ja käitumise arengule. (Berndt 1982).

Kõikide teadlaste seisukohad langevad ühte, et noorukiiga on arenguperiood lapse- ja täiskasvanuea vahel, kus toimub üleminek lapseast täiskasvanuikka ning ühiskonda ja sotsiaalsesse keskkonda integreerumise protsess, mille käigus toimuvad seksuaalsed, füüsilised ja psüühilised muutused noore inimese arengus.

Sellel perioodil tekivad uute väärtustega sõbrad, kahjuks mitte alati positiivsed eeskujud. Sõpradest saavad kõige olulisemad inimesed. Kuna mürsik ei ole enam laps ega veel ka täiskasvanu, on see periood üheks segadust tekitavamaks ajaks elukaarel. Veel, nooruk otsib inimest, keda saaks imetleda, kedagi, kellel on omadused, mida tahaks endale, kedagi, kes tõstaks enesetunnet. (Toomela 2009)

Sel perioodil saavutatakse täiskasvanulikumad suhted mõlemast soost eakaaslastega ning süveneb ettekujutus, millised õigused ja kohustused sellega kaasnevad. Kujuneb enda tunnetamine mehe või naisena. (Muutuste maailm 2018: 18)

Noorukieas toimub noortega palju erinevaid muutusi: noorukid pühenduvad ideaalide ja identiteedi otsingutele, arenevad loogiline ja abstraktne mõtlemine, saavutatakse suguküpsus ja domineerivaks protsessiks on võrdlusrühma surve ja rollikatsetused. Nad eiravad erinevaid sotsiaalseid norme ja eksperimenteerivad. Eksperimendid võivad viia suitsetamiseni, alkoholi kuritarvitamiseni ja riskantsele seksuaalkäitumisele. Tekivad uute väärtustega sõbrad, kahjuks mitte alati positiivsed eeskujud. Sõpradest saavad kõige olulisemad inimesed. Seepärast võib sellel eluperioodil noor sattuda riskirühma.

1.2. Riskikäitumise-, hälbiva käitumise ja deviantse käitumisega noorte mõiste

David P. Farrington kirjutab, et terminit - riskitegur võib määratleda kui muutujat, mis viitab mingi selgitava muutuja äärmuslikule esinemiskategooriale (Reilly 2012 : 7-8).

Termin riskinoor tähendab noorukit, keel on risk n-ö halvale teele sattuda ehk riskis olev noor. See on mõiste, mida Eesti noorsootöös tihti sihtgrupile viidates kasutatakse, haruharva määratletakse ja seostatakse erinevate tähendustega (ibid).

Riskinoortel väljendavad toimimist nõrgenenud probleemset käitumismustrid. Moore arvates riskinoor see tähendab noorukit, kes võib halvale teele sattuda. Eesti noorsootöös sageli kasutatakse, defineeritakse ja seostatakse riskinoort erinevate tähendustega. (Moore 2006)

Harro, Coleman ja Hagelli arvates - riskikäitumine see on selline käitumine, millel on käitujale endale või teda ümbritsevatele inimestele (sh nende tervisele) halb mõju. Siia kuulub vahetevahel alkoholsete jookide tarbimine, liikluseeskirjade eiramine (nt punase tulega tee ületamine) jms. Riskikäitumisega puutub kokku suur hulk noortest. (Harro 2005; Coleman, Hagell 2007: 8–9) Mitmed uurijad konstateerivad terminit riskitegur kui igasugust mõju, mis avardab probleemse käitumise tekkimise ja kestmise tõenäosust.

Arenguviktimoloogia väidab, et noored inimesed on kõige haavatavamad ühiskonnasegment ühtekokku. Samaaegselt on viktimisatsiooni mõju lapse vaimsele ja sotsiaalsele arengule harukordselt suur (probleemid koolis, antisotsiaalsete olekute ja hälbiva käitumise kujunemine) (Finkelhor 2007: 10; Finkelhor 2008: 9)

Mõistete selgitamisele ning nende üle arutlemisele on oluline pöörata fookus, samal ajal kui noorsootöötajana tuleb olla sihtgruppi defineerimisel terminite kasutamisel ettevaatlik, informeeritud, analüüsiv ja sildistamisest hoiduv (Kaasava noorsootöö käsiraamat 2013: 83). Harro, Coleman ja Hagelli arvates mõistete kasutamisel tuleb jälgida, mida ja keda täpsemalt silmas peetakse (Harro 2005; Coleman, Hagell 2007: 8–9).

Hälbiva käitumise mõiste. Laine arvates hälbiv käitumine on vastand normaalsele käitumisele (Laine 1997) Hälbivaks käitumiseks peetakse käitumist, mis ignoreerib konkreetset ajal ja kohas kehtivaid norme (Tiganik 2013: 13). Hälbiv käitumine lihtsalt areneb välja tavalisest käitumisest, mille korral peetakse õigeks käitumiseks seda, millest enamik inimesi juhinduvad, teavad (Clinard, Meier 1998). Clinard ja Meieri arvates - absoluutne või isevaldne kontseptsioon hälbivast käitumisest oletab seda, et kõik on nõus põhiliste selgete ühiskonna reeglitega, viidates

üldisele kokkuleppele, et hälbivus tuleneb enne defineeritud ja aktsepteeritud käitumise standardite rikkumisest. Selline positsioon definitsiooni kohta on loomulik, sest tavaliselt arvatakse, et teatud eeskirjade rikkumine tähendab hälbivat käitumist, aga mingid teised käitumisviisid seda ei ole. See tähendab, et kõik lähtuvad teatud väärtuste järgi käitumisest ja nende väärtuste rikkumine ongi hälbiv käitumine (Clinard, Meier 1998). Järelikult saab selles töös kontsentreeruda absolutistlikule arusaamale, mille järgi võib arvata, et noorte puhul näiteks tubaka või alkoholi tarvitamine on hälbiv, kuna ühiskonnas kõik nõustuvad sellega (ka seadused), et selline käitumisstiil ei sobi noorukitele (Clinard, Meier 1998).

Nagu on kirjutatud Raiska, vaatamata sellele, et nii seaduste kui ka üldise ühiskondliku arusaama järgi on alkoholi ja tubaka tarbimine noorte puhul laiduväärt, võidakse teatud noorte kultuurides luua oma reegleid või siis üldiseid kehtivaid norme eirata, sellepärast noorte seas ilmneb nii joomist kui ka suitsetamist. Merton märgib, et hälbivaks saame pidada sellist käitumist, mis läheb oluliselt lahku teatud sotsiaalset staatust omavate inimeste jaoks jõustatud normidest. (Raska 2002:45)

Hälbivusel ja kuritegevusel sotsioloogias on neli peamist teoreetilist vaatekohta, nende abil teadlased uurivad, miks inimesed rikuvad seadusi ja norme ning kuidas ühiskond reageerib sellistele tegudele. Hälbiv käitumine on selline käitumine, mis ei vasta sotsiaalsetele normidele ning eirab neid norme. Kui mingi käitumine on keelatud seadustega, siis võib selline akt osutada süüteo toimepanekule (Retsidiivsus 2007: 8).

Mõned sotsioloogid käsitlevad hälbe ja kuritegevuse uurimist struktuurifunktsionalistlikust seisukohast. Nad väidavad, et hälbivus on ühiskondliku korra saavutamise ja hoidmise protsessi vajalik osa (Cole 2018).

Märgistamise teorial on oluline raamistik neile, kes uurivad hälbivust ja kuritegevust. Sotsioloogid väidavad, et on olemas märgistamise protsess, mille abil hälbivust sellisena tunnustatakse. Sellest vaatenurgast osutab ühiskonna reaktsioon hälbivale käitumisele, et sotsiaalsed rühmad loovad tegelikult hälbe, muutes reegleid, mille rikkumine kujutab endast hälvet, ning kohaldades neid reegleid konkreetsete inimeste suhtes ja märkides nad kõrvalisteks. See teooria viitab veel sellele, et inimesed tegelevad hälbivate tegudega, kuna ühiskond on neid nimetanud hälbeteks näiteks nende rassi või klassi või nende kahe ristumiskoha tõttu (Cole 2018).

Aimre (2005) peab normidest kõrvale kaldumist sotsiaalseks hälbivuseks. Seejures eristab omakorda formaalsete normide rikkumist (kriminaalne või kuritegelik käitumine) ning mitteformaalsetest normidest kõrvale kaldumist (deviantne või hälbiv käitumine). Erinevus on peamiselt selles, et hälbiv käitumine ja hälbeline käitumine on relatiivne (kõrvalekalle mingist kultuurinormist), kuid kuritegelik käitumine on absoluutne (konstateeritud juriidiliste seadustega). Tuleneb täielikult kriminaalseadustikust ning kurjategijaks saab isikut pidada ainult kohtuotsuse alusel (Aimre 2005: 176).

Hälbiva käitumise peamised liigid on alkoholism ja narkomaania, kuritegevus, enesetapp, seksuaalne kõrvalekalle. Hälbiva käitumise korral on vormid omavahel seotud - normist kõrvalekaldumise korral ühes sotsiaalvaldkonnas suureneb oluliselt käitumise tõenäosus, mis ei vasta teisele standardile (Lanier, Henry 2004: 213).

Hälvete hulgas on järgmised vormid: riskantne seksuaalkäitumine, autodestruktiivne käitumine, väsimus ja hälbiva käitumise uued vormid, milleks on osalemine totalitaarsetes destruktiivsetes sektides, mis manipuleerivad teadmiste, terrorismi, interneti või arvuti kasutamisega. (Lapsed ja puuetega inimesed õigusmenetluses 1999: 176)

Hälbiva ja deviantse käitumise mõisted on samatähenduslikud. Aimre arvates deviantsus on mitteformaalsete normide rikkumine; tunduvalt laiemate piiridega kui kuritegevus, sageli ei peagi olema seadusega karistatav – tegemist on suhtelise käitumisega (Aimre 2005: 176). Coheni arvates, deviantne käitumine tähendab mitte ainult käitumisnormide rikkumist, vaid ka ükskõik mis valdkonnas reeglite mitte järgimist (Lapsed ja puuetega inimesed õigusmenetluses 1999: 177).

E. Good kirjutas raamatus “Deviant Behavior. Second Edition”, et deviantsus on käitumine, mida mõned inimesed ühiskonnas peavad solvavaks (haavatavaks ja ebameeldivaks). Selle käitumise põhjusel võib tekkida viha sellise käitumisega subjekti suhtes (Goode 1984: 17).

Higgins ja Butleri arvates on deviantne käitumine hüperaktiivne käitumine, mis iseloomustab inimest kui rumalat, harimatut, olukorrale kohandatud käitumist, mis ei vasta moraalseadustele (Higgins, Butler 1990: 2).

Deutschmann pakub võimalust deviantsust vaadelda kui protsessi, mille käigus teised isikud panevad inimesele stigmatiseeriva sildi, väites ja tihti ise ka uskudes seda, et nad on sotsiaalsete reeglite loojad, täitjad või elluviijad. (Deutschmann 2002: 29)

1.3. Riskirühma noored noorsootöös

Riskirühma kuuluvad noored, kellel on eelkõige tervislikest, perekondlikest ja sotsiaalmajanduslikest tingimustest tulenevalt suurem oht sattuda või nad on juba sattunud oma eluteel probleemidesse: raskustesse õpingutes, sotsiaalses kohanemises või käitumises (Noorteseire aastaraamat 2014)

Riskiroludes elavate noorte määratlemisel on mitmeid lähenemisi nii Eestis kui ka mujal maailmas. See on kaasa toonud erinevate ning alati mitte selgelt defineeritud, võrdsete või samaste mõistete kasutamise. Kuuleme nii noorsootöös, lastekaitstes kui ka sotsiaaltöös mõisteid riskiroludes elavad noored, riskinoored, riskikäitumisega noored ja probleemkäitumisega noored ning sageli selgub ligikaudne tähendus vaid kontekstist. (Kaasava noorsootöö käsiraamat 2013)

Noorsootöö aitab noorel mõista, ja mitte kaotada iseennast, leida kes ta on enda jaoks ja teiste seas. Noorsootöö ei tunne «riskinoort», sest tegevuskeskkond on avatud kõigile võrdsetel tingimustel. Tööd tehakse tegevuse planeerimisest kuni tulemuste analüüsini noortega koos. Kõrvuti tegutsevad nii edukad ja andekad kui ka vähemvõimekad noored (Kõiv 2014).

Töös noortega on stiimuliks homne rõõm: alustades lihtsamatest õnnestumistest, lõpetades suurema vastutuse ja kohusetundega. Noorekeskselt tegutsedes ja nende tänaseid ja homseid rõõme silmapiiril hoides suudame saada oodatavaid tulemusi, riskikäitumist ennetada, keskenduda noore tegemisse, õpetada oskusi, mille toel on ta tulevikus inimene, kes on aus, edukas, ettevõtlik ning teab, et toetused ja sotsiaalabi ei ole lahendus (Kõiv 2014).

Võib olla selleks, et noorsootöö valdkond ja selles tegutsevad inimesed mõistaksid tõeliselt oma rolli seoses riskiroludes noortega, peaksime hoopis lähtuma Tumblesonist (2001), kes leiab et „...parem definitsioon (riskis olevate noorte kohta) on noored, kes on riskis, et üks või enam täiskasvanut või täiskasvanute juhitud süsteem-institutsioon laseb neil ebaõnnestuda.” Ning mõistma seejuures, et noorsootöö on üks süsteemidest. Ja peab tegema kõik endast oleneva, et mitte olla süsteem, mis laseb noorel kukkuda, vaid süsteem, mis osaliselt kompenseerib noore puudujääke. Selle taustal ning tulenevalt Eesti noorsootöö strateegias (2006: 16) välja toodud noorsootöö põhimõttest lähtuda noorte tegelikust olukorrast ja vajadustest on noorsootõtajal oma igapäevatoos vaja tähele panna ja arvestada riskiroludes olevate noorte omapärasid ning

omada teadmist noorsootöö võimalusest, olla nende noorte jaoks oluliseks puuduvate toetuspunktide, - süsteemide ning arenguvõimaluste kompensatsiooni mehhanismiks.

Riskiolut noortele võib noorsootöö olla mitme arenguaspekti toetamisel ainus võimalus. Mittetöötavaid noori on vaja motiveerida õppima, kasvatada noorte osalust otsuste tegemises ja nende teadlikkust tervisekäitumisest. Noorsootöö potentsiaal seisneb lisaks eelnevale võimaluses olla riskiolude ning probleemkäitumise ennetaja ja esimene märkaja. Noorsootöötajatel on noortega tihe kokkupuude, loomulikult ei ole võimalik kõike ette näha ja ennustada, küll aga võtavad nad arvesse erinevused, mis tulenevad soost, rahvusest, kultuurist, tervislikust seisundist, elukohast, sotsiaalsest ja majanduslikust olukorrast noore peres ilma, et neil oleks täiendavaks eesmärgiks õppekava täitmine, ning enne, kui noorteni jõuab politseinik, lastekaitse- või sotsiaaltöötaja. Tulenevalt vajadusest ennekõike varakult märgata ning noori toetades probleemkäitumist ennetada ja peamiselt tähelepanu pöörata just riskioludes elavatele noortele. Küll on aga mitmel korral noortekeskuste töötajate, huvitegevuse korraldajate, noortelaagrite kasvatajate, noortemalevate rühmajuhtide jt noorsootöötajate kasutatavad lähenemised riskirühma kuuluvate noorte puhul sarnased (Kaasava noorsootöö käsiraamat 2013).

Mitmekesised riskiolud, millega noored inimesed silmitsi seisavad, tulenevad erinevatest riskifaktoritest, mis on sarnased mõisted. Riskifaktor ühendab iga sündmuse, olukorra või kogemusega, mis laiendab tõenäosust, et probleem kujuneb, säilib või süveneb. Seejuures laiendab rohkemate riskifaktorite olemasolu probleemkäitumise ilmnemise võimalusi (Fraser et al, vt Jenson, Fraser 2006: 6). Mitme probleemkäitumise riskitegurid on lähedased ning nendele tähelepanu pööramine annab võimaluse korraga tegeleda mitmesuguse erineva võimaliku probleemkäitumise ennetamisega. Noorsootöötajad ei tegele mitmel juhul ainult spetsiifiliste probleemkäitumistega riskinoortega, vaid kõigi erinevate noortega. (Jüristo 2013: 84)

On kolm riskifaktorite tasandit: indiviidi tasand, perekonna tasand, sotsiaalne või teiste sõnadega ühiskonna tasand (ibid).

Indiviidi tasandil on käitumis- või isiksushäire või füüsiline puue, seksuaalse või füüsilise väärkohtlemise ohvriks olemine, erinevad lapsepõlvetraumad, madal enesehinnang, madalad sotsiaalsed oskused, keeruline iseloom/temperament ning väline kontrollkese, riskialdis, elamusi otsiv käitumine, vähene akadeemiline edu ja seotus kooliga (Jüristo 2013: 85).

Perekonna tasandil on konfliktid ja probleemid perekonnas, vähene lapse ning vanema vaheline seotus ja konfliktid, meelemürkide kuritarvitamine perekonnas/pereajaloos, perekonna pidev elukoha vahetus, üksikvanem, kel puudub toetus, suurpere – üle nelja õe-venna, vanemate töötus, kaootiline pereelu (ibid).

Sotsiaalsel tasandil on vaesus, halb majanduslik olukord, piirkonna vähene omavaheline sotsiaalne seotus, probleemkäitumisega sõpruskond, sotsiaalne isolatsioon ealiste gruppide ja ühiskonna poolt, kõrge riskiga elupiirkond, tavad, mis soodustavad antisotsiaalset käitumist, stressirikkad elusündmused (ibid).

1.4. Meetodid tööks riskinoortega noorsootöös

Noorsootöös on palju meetodeid, mida võib kasutada töös riskinoortega. Autor otsustas kirjeldada meetodeid, mis on enam sobivad töös riskinoorukitega.

Avatud noorsootöö meetod

Avatud noorsootöö meetod - noortele arendavaks tegevuseks tingimuste loomise viis, seadmata eeltingimusi nende tõekspidamistele, võimetele, oskustele, teadmistele ja rahalistele võimalustele. Meetod hõlmab muu hulgas noorte omaalgatuse toetamist ja kaasamist; juhendatud arendava tegevuse võimaldamist sobival kodu-, töö- ja koolivälisel ajal; noorte vajaduste väljaselgitamist, noorteinfo jagamist ja esmatasandi nõustamist. (Noortekeskuse teenuse ja ... 2014)

Eesmärk on pakkuda noorukitele vabatahtlikkuse alusel osalemise võimalusi, et toetada tema aktiivsust ühiskondlikus elus. (ENTK koduleht 2020)

Avatud noorsootöö ei reguleeri seadusega, aga paigas on teatud kriteeriumid, et tagada väärtus noortele inimestele, ühiskonnale ja valdkonnale. (Kütt 2015: 6)

Avatud noorsootöö tugevus on noorte kaasatus ja isetegevus. Avatud noorsootöö põhineb inimsuhetel, tegutsetakse noortelt noortele meetodil või koos noortega. Noorsootöötaja on mentor selles meetodi kasutamisel. (ENTK koduleht 2020)

See on pikaajaline protsess, kus toetatakse noorte saamist täiskasvanuks. Tulemustele keskendumise asemel on tähtsam protsess ise. See loob eeltingimuse positiivse keskkonna loomiseks, kus noor saab aru, et on juba tänapäeval kogukonna ja ühiskonna jaoks oluline (ibid).

Tänavanoorsootöö

Et aidata riskinoori noorsootöötajad võivad kasutada tänavanoorsootöö meetodit, sest väga tihti riskinoorukid ei käi noortekeskuses, aga nad viibivad õues.

Tänavanoorsootöö, või teise sõnadega mobiilne kontaktnoorsootöö, tegeleb riskikäitumisega noortega avalikus ruumis. Samuti loob noortega kontakti ja toetab nende arengut, lähtudes noorte

enesemääratlemise ja eneseteostuse vajadusest. Protsessis osalevad kogukonna liikmeid, et teha ka ümbruskonna elu turvalisemaks (Mobiilse kontaktnoorsootöö mõju... 2015).

Tänavanoorsootöö on mitteformaalne noorsootöö meetod. Selline meetod on sobiv eriti nendele noortele, kellel ei ole soovi ennast siduda linna poolt pakutavate keskuste ning projektidega. (Noorsootöö käsiraamat 2017)

Tänavanoorsootöö eesmärk on noorega usaldusliku kontakti loomine ning noorte toetamine, motiveerimine ja suunamine. Samuti paremaks muuta noorte elu ja soodustada nende arengut, aidates noortel püstitada eesmärke ja kasutada saavutamiseks noores endas peituvaid ressursse. (ENTK koduleht 2021)

Foorumteater

„Oma olemuselt on foorumteater draamavorm, mis ajendab provotseerival viisil olukorrast aru saama ja õppima leidma lahendusi erinevatele probleemidele. See loob strateegiaid abistamiseks indiviide või gruppe, kes peavad toime tulema rõhumisega“ (Kareva 2011).

Foorumteatri puhul on oluliseks eesmärgiks dünamiseerimine. Selle mõistega tähistatakse vaatajate aktiveerimist, et nad sekkuksid loo kulgu ning muudaks seda, mitte ei suhtuks juhtumisse passiivselt, kandes passiivsust edasi ka igapäevaellu laiemalt. Kuigi Boal seob dünamiseerimise katarsisega, kannab see pigem ideed puhastumisest, mis järgneb hirmu (rõhumisele vastu astumine) ületamisele (Kareva 2011).

Foorumteatri eesmärgiks on uute teadmiste andmine vahetute kogemuste ja katsetamiste kaudu. Samuti, kõikidele osalejatele esitatakse eelarvamusi kõnealuste gruppide kohta ja selliseid eelarvamusi lastakse osalejatel kriitiliselt vaadata ja kaaluda. (Quinlan 2009: 120). Foorumteater annab võimaluse aruteludeks ning refleksiooniks, aga toob vaatajani ka vajaminevad sammud muutuste jaoks (Prendergast ja Saxton 2009: 70)

Rühmatöö

Rühmatöö on oskus töötada koos teiste rühma liikmetega ühiste eesmärkide saavutamiseks, ükskõik kas see eesmärk on kindlalt paika pandud, töö jooksul kujunenud või varjatud. Ühiste eesmärkide olemasolu on rühma moodustamise peamine alus (Kaivo, Hannus, 2017).

Rühmatöö on vähemalt sama oluline kui individuaalne töö. Rühma efektiivsus on seotud rühma suurusega. Uurimuste järgi on parimad tulemused 3-4-inimeselistes rühmades. Rühmatöö

meetodite toetavateks külgedeks on võimalus suurendada inimese aktiivsust, muuta rühma liikmed info suhtes vastuvõtlikumaks, kiirendada sotsiaalsete oskuste kujunemist, rahuldada suhtlemisvajadust ning saavutada üksteisemõistmist. Õppemeetodina on rühmatöö väga mitmekesine. Rühmatöö puhul on oluline nii töö lõpptulemus (nt ühiselt valminud projekt, objekt, analüüs, programm või probleemi lahendus) kui ka õppimisprotsess ise (iga rühma liige peab omandama uusi kogemusi, teadmisi ja oskusi, pingutama ning individuaalselt panustama). Rühmatöö hõlmab endas väga erinevaid eesmärke, näiteks uue info omandamine, analüüsi- ja oskuste arendamine, koostöö edendamine, võimaluste loomine rühmal liikmetele iseennast tundma õppida. Rühmatöö eesmärgid võib üldiselt jagada personaalseteks, intellektuaalseteks, sotsiaalseteks ja praktilisteks. Rühmatöö on tugevalt seotud ka sotsiaalse õppimisega. Sotsiaalne õppimine toimub vaid läbi suhtlemise, tegevuse, reaalse praktika, mida pakuvad just rühmatöö meetodid (Kaivo, Hannus, 2017).

Rühm aitab rääkida oma olukorrast võrdsel tasandil, ohutult, olukorras kus keegi ei mõista kedagi süüdi, ega näita näpuga – ei saa hakkama, ise veel sotsiaaltöötaja. Ühistes arutlustes võib välja tulla hoopis ootamatuid vaatenurki asjale, sest niipalju kui on rühmas liikmeid – nii palju ka uusi kogemusi ja lahendusvõimalusi. Rühmas vahetatakse ka kasulikku informatsiooni kuidas hooldada, milliste vahenditega või kuidas ise enda eest hoolitseda! Rühmas tekivad sümpaatiad, leiame me ka uusi sõpru ja häid toetajaid (Kaivo, Hannus, 2017).

Selleks, et toetada riskinoort noorsootöös luuakse erinevaid projekte. Autor otsustas kirjeldada peamiseid projekte, mis on seotud riskirühma noortega ja neid on korraldatud X linna Noortekeskuses.

1.5. Projektid tööks riskinoortega

Noorte Tugila

Noorte Tugila on tegevuskava – 15-26 aastatele NEET-noortele. NEET-nooruk on noor inimene, kes ei õpi ega ei tööta.

Noorte Tugila eesmärgiks on toetada noori, aidates neil oma soovides selgusele jõuda. Lisaks kogemuste saamisele noorsootöö kaudu aitavad Tugila spetsialistid noortel luua kontakte erinevate haridusasutuste, organisatsioonide või tööandjatega. Iga nooruk osaleb programmis vastavalt oma vajadustele maksimaalselt pool aastat. Osalusaja lõppemisel hoitakse noorega kontakti veel vähemalt kuue kuu jooksul.

Noorte Tugilad asuvad kõikides maakondades Eestis, va Hiiumaa ja Harjumaa. Tallinnas viib NEET-noorte tugiteenust ellu Tallinna Haridusamet. Üks noortekeskus võib teostada teenust ka mitmes omavalitsuses. Programmiga on ühinenud 24 noortekeskust, millest igaüks suudab tegutseda kuue kuni 30 noorega.

Noorte aitamises Tugila spetsialistid kasutavad erinevaid meetodeid: nagu individuaalne nõustamine, gruppitööd, veebipõhised nõustamised, mängud, projektid, koolitused. (Paabert 2016).

31.12.2020 seisuga on jõutud 4385 juhtumini, mis teeb tulemuslikkuse %-ks 71. 2020. aastal on lisandunud 1825 noort. Programmist on väljunud alates hanke algusest 2571 noort, mis teeb 41% eesmärgist. Hinnang tugiteenuse tulemuslikkusele on väga hea. 4 faasi jõudnud noortest 66% on edukad (Paabert 2021).

Murdepunkt

Programmi eesmärk oli suurendada riskikäitumisele kalduvate 13–17-aastaste noorte sotsiaalset kompetentsust. Programmi luues peeti ühtviisi oluliseks toetada nii noorte enesekohaseid kui ka sotsiaalseid oskusi.

Suurt tähelepanu pöörati noorte vajadustele ja teguritele, millesse panustamine toetas noore toimetulekuks vajalikke muutusi. Autorite püüdluseks ei olnud ainuüksi riskitegureid maandada, vaid ka kaitsetegureid tugevdada.

Programmi jooksul läbivalt oli oluline keskenduda noore sisemise motivatsiooni tõstmisele (lähtuvalt enesemääramise teooriast).

Pakkudes noorele kogemust, et ta saaks teha valikuid, võtta vastutust, olla milleski hea ja kaaslaste silmis väärtustatud, püüeldes tõenäolisemalt muutuste poole, mis soodustavad tema toimetulekut igapäevases elus. (Sotsiaalse programmi „Murdepunkt“.. 2016: 6)

Programm koosnes kaheteistkümnest grupikohtumisest. Ideaalis viidi need läbi järjestikustel nädalatel, üks kohtumine nädalas. Grupikohtumiste tsükli eel ja järel korraldati iga noore ja tema lähivõrgustikust pärit isikuga (nt lapsevanem, vanavanem, tugiisik) perekohtumine. Sel moel suurenes grupitöö tõhusus ning kasvas noore ja tema lähivõrgustiku panus grupitöö tulemuste võimendamisse.

Programmil oli iga osaleja jaoks selge algus ja lõpp, mida tähistasid individuaalkohtumised. Grupi kui terviku lõpuks oli kasulik grupp ette valmistada juba esimesest kohtumisest alates.

Kõik grupikohtumised olid ehitatud üles mitteformaalse õppimise meetoditele, mis pakkusid noortele võimalust õppida mänguliselt uusi elulisi oskusi, saada uusi kogemusi, neid analüüsida ning kanda oskusi üle igapäevasesse ellu. (Sotsiaalse programmi „Murdepunkt“.. 2016: 8)

Programmi rakendati septembrist kuni detsembrini kokku 20 noortegrupis üle Eesti. Programmis alustasid 216 riskikäitumisele kalduvat 13-17 aastased noort. Neist 12 noort osalesid venekeelses grupis. 34 noort inimest suunati programmi alaealiste komisjonide poolt. Grupikohtumiste lõpuks oli programmiga „Murdepunkt“ seotud 200 noort.

Riskilapsed ja –noored

Projekt riskirühmanoortele oli Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programm „Riskilapsed ja -noored“. Projekti eesmärk oli laste ja kuni 26-aastaste noorte heaolu parandamine. Programmi elluvijad: Haridus- ja Teadusministeerium, Justiitsministeerium ja Sotsiaalministeerium. Programmi rakendusüksus oli Eesti Noorsootöö Keskus.

Programmi eesmärk oli parandada läbi noortekeskustes loodud spetsiaalsete meetmete 7 kuni 26-aastaste noorte heaolu ja kaasatust üle Eesti. Kokku osalesid tegevuses 86. noortekeskuse teeninduspiirkonda. Sihtgrupid antud programmis olid rahvusvähemuste ja ääremaade õpiraskuste ja käitumuslike probleemidega õpilased, purunenud, vaeste ja nõrkade sotsiaalsete sidemetega perede lapsed. Programmi raames toimus tihti koostöö Norra partneriga. Seda tehti selleks, et valida ja kasutada tõhusaid huvipõhiseid meetmeid (nt seikluskasvatus, draamaõpe). Suur rõhk oli programmis osalejate sotsiaalsete oskuste arendamisele suunatud tegevustel (huvitegevus, laagrid). Projekti raames toimus koostöö, nii kohalike omavalitsustega, kui ka sidusvaldkondade spetsialistidega (lastekaitse, sotsiaaltöö, haridus jm), ühiselt koordineeriti kohalikul tasandil valdkondade üleseid tugi- ja võrgustikusüsteeme. Sihtgrupi leidmiseks ja kaasamiseks kasutati lisaks võrgustikutööle mobiilse noorsoo võimalusi (tänavatöö, töö internetis, noorsootöö teenuse pakkumine teises piirkonnas või noorte kogunemiskohtades) (ENTK koduleht 2018)

Projekt „Huvikoolide kaasamise ja arenguprogramm“

Huviharidus ja huvitegevus on oluline asi noorte elus. Huvihariduse eesmärk on luua võimalusi isiksuse mitmekülgsuks arenguks. Samuti, toetada noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Huvihariduses töötavad, nii õpetajad, kui ka noorsootöötajad. Nad tihti rõhutavad nende pädevuste väärtust, mida noored omandavad huvihariduse kaudu. Need on näiteks loovus, julgus, koostöö- ja probleemilahendusoskus, teadmised tervislikest eluviisidest ning sotsiaalsed oskused. (Huviharidusstandard 2017)

Projekt „Huvikoolide kaasamise ja arenguprogramm“ ,teise sõnadega „HUKK-AP“, toimus üle-Eesti. Selle programmi eesmärk oli luua tingimused riskinoorte süsteemseks kaasamiseks ja osalemiseks. Samuti, tekitada uusi meetodeid ning arendada juhendajate oskusi. Projektiga sooviti luua eeldused ja toimivad lahendused selleks, et riskinoored oleksid huvitegevusse kaasatud võrdselt teiste noortega. Lisaks sooviti, et projekti jooksul algatatud tegevused, mis osutuvad tulemuslikuks, läheksid samas või väiksemas mahus edasi. HUKK-AP peapartnerid olid: Tartu Linnavalitsus, Pärnu Linnavalitsus, MTÜ VitaTiim ja MTÜ Urban Style (täpsemalt JJ Street tänavatantsukool). Ka oli välismaa partner. Välismaa partneritega tehti tihedat koostööd MTÜga Evrópa unga fólksins Islandilt. Projekti põhipartnerite kõrval kaasati tegevustesse ka kohalikke omavalitsusi, mittetulundusühinguid, huvi- ja üldhariduskoole ning noortekeskusi üle kogu Eesti. Selles osales kokku ligi 74 asutust ja organisatsiooni, millest 38 pakub noortele huviharidust ja tegevust.

HUKK-AP kontekstis tähistab termin riskinoored, noori vanuses 7–17 aastat, kes on võrreldes oma eakaaslastega ebasoodsamas olukorras ja kelle elus puuduvad huvitegevuse võimalused. Selleks võivad olla väga erinevad põhjused: füüsilise ligipääsu puudumine, noore vähene emotsionaalne valmisolek, terviseprobleemid, info- või ressursipuudus, huvikooli õpetajate või teiste noorsootöötajate vähene valmisolek, hoiakud, tingimuste puudused noore elukohas või mõne muu noorest endast või keskkonnast tulenevad takistused. (Noorteseire aastaramat 2015: 118)

Kui programmi „Riskilapsed ja -noored“, kui ka HUKK-AP projekti alusel saab öelda, et riskinoori on võimalik ja jätkuvalt vajalik kaasata noorsootöösse. Oluline on seejuures noorsootööd pakkuva asutuse meeskonna valmisolek ning võimalus toetada tegijate pädevusi. (Noorteseire aastaramat 2015: 119)

Eestis korraldatakse projekte riskinoorukite jaoks. Sellistes projektides kasutatakse erinevaid noorsootöö meetodeid, tegevusi ja need projektid näitavad, et sobivad riskinoortele ja neis projektides kasutatakse noorsootöö meetodeid ja tegevusi.

2. UURING NOORTEKESKUSE TEGEVUS RISKIRÜHMA NOORTELE

2.1. Uurimuse eesmärk

Tänapäeval teema riskinoored on väga aktuaalne. Töö aktuaalsus seisneb selles, et tänapäeval maailmas on hälbiva käitumisega noorte hulk suurenenud jõudsalt. Justiitsministeeriumi andmetel registreeriti 2020. aastaks 834 noorte poolt toime pandud kuritegu (Kuritegevus Eestis 2020).

Seepärast on oluline teada saada, kuidas selliste noortega tegeletakse X linna noortekeskuses seal töötavate noorsootöötajate arvates.

Autor korraldab selle uuringu, sest X linna noortekeskust külastavad paljud riskirühma kuuluvad noorukid (sest noortekeskuse kõrval on ühiselamu, noortekeskuses on programmid riskinoorukite jaoks) seepärast töö autor otsustas uurida, kuidas noorsootöötajad toetavad neid noori ja mida nad pakuvad neile.

Uuringu eesmärgiks oli selgitada välja, milliseid tegevusi korraldab X linna Noortekeskus riskirühma noortele ja nende tegevuste kasu noortele noorsootöötajate arvates.

Peamised uurimisküsimused:

4. Kes on riskinoor noortekeskuse töötajate arvates ?
5. Millised meetodid X Noortekeskuse noorsootöötajad kasutavad oma töös riskirühma noortega?
6. Milliseid tegevusi/üritusi/projekte kasutatakse X Noortekeskuses riskirühma noorte jaoks ja kui efektiivsed need on noorsootöötajate arvates?

Eesmärgist ning ülesannetest tulenevalt sobib uuringu läbiviimiseks kvalitatiivne uurimisviis.

2.2. Uuringu metoodika

Uuringu korraldamiseks, autor otsustas valida kvalitatiivse uurimisviisi, et saada terviklikku empiirilist andmestikku, mis hõlmaks kvalitatiivseid detaile iseloomustavaid seiku. Kvalitatiivne uurimistöö on tegevus, mis arvestab olukordi ning tõlgendab materjali praktilisel viisil, kasutades

uurimisväljal tehtavaid märkmeid. (Laherand 2008) Laherand kirjutab, et kvalitatiivset uuringut kasutades on võimalik andmeid saada vaatluse, intervjuu ja sõnalise suhtlemise kaudu ning keskendutakse tähendusele ja tõlgendustele, mida uuringus osalejad väljendavad. Kvalitatiivseid uuringuid viiakse läbi loomulikus keskkonnas (Laherand 2008: 16-21). Kvalitatiivne uurimisviis on sobiv, kui ollakse huvitatud üksikasjadest ja loomulikest olukordadest, mida ei ole võimalik uurida eksperimentide kaudu.

Uuringu meetodiks autor valis intervjuu. Intervjuu on kvalitatiivse uurimistöö tüüpiline meetod (Õunapuu 2014: 52). Intervjuu on vestluse vorm andmete kogumiseks uurimisprobleemi lahendamise eesmärgil (Õunapuu 2014: 26-170). Intervjuu abil saadakse teada, mida inimesed mõtlevad, tunnevad ja usuvad (Laherand 2008: 225). Autor valis poolstruktureeritud intervjuu, selleks, et saada teada, kuidas noorsootöötajad töötavad riskirühma noortega, milliseid tegevusi nad teevad, et toetada riskinoort. Poolstruktureeritud intervjuu tähendab, et küsimused on ette valmistatud, aga intervjuu käigus saab teha täpsustusi ja küsimusi juurde küsida. Sellist intervjuud võib nimetada subjektiivseks, kuna vastused on spontaansed ja vastajad toetuvad oma teadmistele ja kogemustele (Laherand 2008: 192-193).

Poolstruktureeritud intervjuu autor otsustas läbi viia Zoomi keskkonnas (Zoom on veebiseminaride läbiviimise keskkond.), sest Noortekeskuses on seoses COVID-19 levikuga võõrastel viibimine keelatud.

2.3. Valim ja kogum

Valim on objektide väiksem hulk, mis on valitud koguhulgast, mille kohta soovitakse informatsiooni saada. Selleks et uurimistulemused oleksid usaldusväärsed, ei tohi valimit koguhulgast suvaliselt eraldada. Uurimistöö valimi moodustamisel kasutati eesmärgipärast ehk sihipärast valimit. Valimi moodustab indiviidide kogum, kuhu on valitud üksikisikud, kellel on sarnased kogemused ja hoiakud seoses mingite kindlate nähtustega (Õunapuu 2014). Vastavalt eesmärgile kaasati valimisse vaid indiviidid ehk riskinoortega tegelevad noorsootöötajad X noortekeskusest. Autor valis selle noortekeskuse, sest X linnas on ainult üks noortekeskus. Uuringus osales viis noorsootöötajat: noorteparlamendi koordineerija, Tugila programmi koordineerija, avatud noortekeskuse töötaja, noorte televisiooni koordineerija ja töömalevate juht. Autor valis need noorsootöötajad, sest nad oma igapäevatoos puutuvad kokku riskirühma noortega.

2.4. Uuringu läbiviimine ja andmete kogumine

Uuringu korraldamiseks, iga noorsootöötaja nõustus osalema intervjuus. Intervjuu korraldati individuaalselt varem kokkulepitud ajal.

Intervjueerimisel kasutati diktofoni ning intervjuud transkribeeriti, mille järel need dokumenteeriti Microsoft Word abil ja saadud andmeid kasutati üksnes käesolevas lõputöös.

Intervjuu koosneb kolmest plokist. Esimene plokk on „Kes on riskinoor noortekeskuse töötajate arvates?“, selleses plokis on seitse küsimust. Teine plokk on „Millised meetodid X-Noortekeskuse noorsootöötajad kasutavad oma töös riskirühma noortega?“, mis koosneb viiest küsimusest. Kolmas plokk „Milliseid tegevusi/üritusi/projekte kasutatakse X Noortekeskuses riskirühma noorte jaoks ja kui efektiivsed need on noorsootöötajate arvates?“, see koosneb kuuest küsimusest. Kõik küsimused on avatud.

Autor ise viis läbi kõik intervjuud. Intervjuud olid anonüümsed. Uuringus osalenud noorsootöötajatele oli tagatud konfidentsiaalsus, sellega ei ole töös esitatud nimesid ega muid isikuandmeid. Töös on kasutatud vastanute tähistamiseks „N“, mis tähendab „noorsootöötaja“ ja nummerdatud ühest kuni viieni.

Intervjuu alguses autor tutvustas noorsootöötajatele töö eesmärgi ja intervjuu käiku. Vestuses noorsootöötajatega uurija kasutas ettevalmistatud küsimusi ja täpsustavaid küsimusi. Intervjuud viidi läbi aprilli kuus 2021. aastal.

2.5. Tulemuste analüüsi meetod

Enne kui andmeid analüüsima hakata, peavad need olema dokumenteeritud (Laherand 2008: 271). Tulemuste analüüsimise meetodiks autor valis kvalitatiivse sisuanalüüsi. Selline meetod keskendub teksti sisule ja kontekstilisele tähendusele, mis annab võimaluse teemat sügavamalt uurida ning mõista vastanute arvamusi ning arusaamu teema kohta (Laherand 2008: 290).

Autor valis selle meetodi, sest kvalitatiivses analüüsis andmed ja nende töötlemine ja järeldused ei ole seotud arvuliste näitajatega. (Laherand 2008) Analüüsimise käigus, autor kasutas saadud tulemusi ja vaid seda infot või materjali, mis on selge sõnaga välja öeldud või faktidega tõestatav (Harro-Loit 2011: 22)

Tavapärase kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul esitatakse teooriad või muud uurimistulemused uurimistöö arutelu osas. Saadud tulemusi võidakse võrrelda mõne olemasoleva teooriaga ja teha ettepanekud praktilisteks rakendusteks või edasisteks uurimusteks (Laherand 2008: 292).

Sisuanalüüsi käigus püütakse leida varjatud sõnumeid tekstis ja analüüsida neid. Sisuanalüüsi käigus välditakse numbrite kasutamist ja matemaatilisi andmeid (Kalmus 2015).

Tulemuste analüüsimises kõik osalejad kodeeriti ja nummerdati, et tagada nende anonüümsus. Osalejate kodeerimiseks autor kasutab tähte „N”, mis tähendab „noorsootöötaja”. Näiteks: „N1”, „N2”. Uurimustöö tulemuste analüüsimisel kasutatakse tsitaate, mille eraldamiseks muust tekstist kasutatakse kursiivi.

3. UURINGU TULEMUSTE ANALÜÜS JA ARUTELU

3.1. Intervjuu tulemuste analüüs

Uuring viidi läbi ühe noortekeskuse noorsootöötajate seas. Kokku osalesid uuringus viis noorsootöötajat. Tulemused esitatakse plokkidena uurimisküsimustele saadud vastuste põhjal.

I. Kes on riskinoor noortekeskuse töötajate arvates?

Esimene küsimus oli „Kes on Teie arvates riskinooruk?“

Kõikidel noorsootöötajatel olid sarnased vastused, nende meelest riskinooruk on noor inimene vanuses 7-26 aastat, kellel on probleeme käitumisega:

//„Riskinoorukil tavaliselt on mingi probleem: probleem vanematega, probleem sõpradega, probleem politseiga või kooliga. Samuti ta võib kuritegu sooritada.“// (N1)

//„Riskinooruk on nooruk kes vajab palju tähelepanu.“// (N2), (N3)

//„Neil võivad olla probleemid erinevates sfäärides, näiteks psüühikas või sotsiaalses sfääris.“// (N3, N4, N5)

Naarits-Linn, Pettai ja Proos kirjutavad, et riskinooruk on nooruk, kel esineb probleemne käitumine ja neil on väga suured riskid ühiskonnas (Naarits-Linn, Pettai, Proos 2012: 9, 14–15). Sarnaselt vastasid ka X linna noorsootöötajad, nende arvates riskinooruk on noor inimene, kellel on probleeme käitumisega.

Teisele küsimusele „Kuidas käitumise poolest saab eristada riskinoori?“ noorsootöötajad vastasid järgmiselt:

//“Riskinooruk on hajameelne.”// (N1)

Teised ütlesid, et see sõtlub noorest. Osa riskinoortest võivad olla kinnised, osa, vastupidi, on liiga aktiivsed. Nad võivad käituda agressiivselt.

//“Nad väga palju müravad.“// (N3)

//„Riskinooruk ei oska hästi käituda keskkonnas.“// (N4), (N5)

Farrington, Welsh ja Willson iseloomustavad riskinoori järgmiselt, neil on madal intelligentsus, hariduslik tase ning saavutustase, nad on ekspansiivsed ja hüperaktiivsed, temperamentsed, neil esineb varajane agressiivne käitumine. (Farrington, Welsh, Wilson 2008: 56.) See mõte sarnaneb

osaliselt noorsootöötajate seisukohtadega, et riskinoortel võib olla agressiivne käitumine, nendel võib olla hüperaktiivne käitumine.

Järgmisele küsimusele „Mis iseloomustab hälbiva ja deviaantse käitumisega noori?” noorsootöötajad vastasid:

//„Nooruk hälbiva käitumisega võib kiusata teisi, alkoholi või narkootikumite tarbida, suitsetada, kuritegu sooritada.“// (N1), (N3)

//„Hälbiv ja deviaantne käitumine on ebanoormaalne käitumine“// (N4), (N5)

//„Hälbiv ja deviantne käitumine on normide rikkumine.“// (N2), (N1)

Need arvamused ühtivad Aimre mõtetega. Ta väidab, et deviantsus on mitteformaalsete normide rikkumine; kõrvalekalded normist, tunduvalt laiemate piiridega kui kuritegevus, tihti ei peagi olema seadusega karistatav – tegemist on suhtelise käitumisega (Aimre 2005: 176)

Neljas küsimus oli “Milliseid noorte hälbiva käitumise vorme te teate?”

//“Psüühilised, füüsilised ja seksuaalsed“// (N1), (N2), (N3), (N4), (N5)

Sellele küsimusele kõik respondendid vastasid ühtemoodi. Nendeks on psüühilised, füüsilised ja seksuaalsed vormid. Respondentide vastused ühtivad mõnes osas teoreetiliste seisukohtadega kus väidetakse, et nendeks on riskantne seksuaalkäitumine, autodestruktiivne käitumine, väsimus.

Järgmine küsimus: “Millistel põhjustel sattuvad noored riskirühma?”

//“Esimene kõige levinud põhjus on pere, kui noorel on käest-ära-perekond, siis noorukil on suur võimalus sattuda riskirühma. Teine põhjus on sõbrad. Lähedased inimesed väga tugevasti mõjutavad noorukit.”// (N1), (N3), (N5)

//“Ka on oluline keskkond koolis”// (N3)

//“Palju erinevaid põhjusi on, näiteks keskkond, kodu, lähedased”// (N4)

Reilly väidab, et isiksuse areng algab varases lapsepõlves. Esimene sotsiaalne keskkond, mis kujundab lapse isiksust see on tema kodu, perekond ja lähedased, kellega ta tihedalt kokku puutub. Lapsed saavad kodust oma esimesed oskused, villumused, noormid ning väärtused, mis aitavad ühiskonnas kohaneda ja edaspidi elus hakkama saada (Reilly,2012: 148.) Ka noorsootöötajad arvavad, et riskinoorte gruppi sattumise põhjused peituvad eelkõige peres, sõprades, koolis.

Kuues küsimus oli “Mille poolest eristub riskinoor tavanoores?” Sellele küsimusele noorsootöötajad vastasid:

//“Tavanoorukid on aktiivsed, nad alati tahavad osaleda üritustes, nad tahavad otsida uusi sõpru, aga riskinooruk on kinni, temaga on vaja suhelda, et ta võiks usalda sind, tal on vähe sõpru või sõbrad on ebaõnnestunud”// (N1)

//“Riskinoorukid on rohkem agressiivsed, kui tavanoores, nendel on ebatavaline käitumine, nendes on palju kurjust”// (N2)

//“Riskinoortel on teistsugune käitumine, kui tavanoores, nendele on vaja teistsugust lähenemist”// (N3), (N5)

//“Riskinooruk on kinnine, ta ei taha suhelda, ta ei taha mitte midagi teha, midagi muuta, tal on passiivne hoiak”// (N4)

Kõik noorsootöötajad väitsid, et nad tunnevad, riskigrupi nooruki ära tema käitumise järgi. Nende arvates riskinooruki käitumine erineb tavanoores omast. Nad on agessivsemad, kui tavanoores. Nad on kinnised ja nad ei oska suhelda teiste noortega.

Selle ploki viimasele küsimusele „Kui tihti te kohtate riskirühma noori noortekeskuses?” noorsootöötajad vastasid üheselt „Väga tihti“. Põhjused olid erinevad:

//„Sest meie noortekeskuse kõrval on ühikas, kus on palju riskirühma noori ja nad tihti ei tea, mida teha vabal ajal ja nad tulevad meie noortekeskusesse.“// (N1), (N3), (N4)

//„Riskirühma noored tihti ei osale huviringides ja nendel on palju vaba aega, aga noortekeskus on hea võimalus oma vaba aega tasuta veeta“// (N2), (N5)

Sellised vastused tähendavad, et noorsootöötajate töös väga tihti toimuvad kohtumised riskirühma noortega. Selles on kaks põhjust – ühikas on noortekeskuse kõrval ja riskirühma noorte vaba aeg.

II. Millised meetodid X-Noortekeskuse noorsootöötajad kasutavad oma töös riskirühma noortega?

Teise ploki esimesele küsimusele “Millised noorsootöö meetodeid saab kasutada töös riskinoortega?” noorsootöötajad vastasid järgmiselt:

//„Mängud, suhtlemine, gruppitööd, individuaalne töö“// (N1), (N4), (N5)

//„Forum-teater, erinevad meetodid, nagu peegeldamine“// (N2), (N3)

Tulemused näitavad, et riskinoortega saab kasutada kõiki peamiseid noorsootöö meetodeid. Teoria väidab, et riskinoortega võib kasutada igat noorsootöö meetodit. Tugila spetsialistid kasutasid erinevaid meetodeid töös riskinoortega: nagu individuaalne nõustamine, gruppitööd, veebipõhised nõustamised, mängu, projekte, koolitusi. (Paabert 2016).

Järgmise küsimusena uuriti noorsootöötajatelt „Milliseid meetodeid ja tegevusi olete teie kasutanud töös riskinoortega? „

// „Rollimängud“ // (N1), (N2), (N3), (N4), (N5)

//„Individuaalsed nõustamised, gruppitööd, projektid.“// (N1), (N2), (N3), (N5)

//„ Gruppitööd, projektid“// (N1), (N2), (N5)

Tulemustele toetudes võib väita, et noorsootöötajad kasutavad erinevaid noorsootöö metodeid, aga kõige rohkem nende arvates sobib rollimängu meetod. Ederi Ojasoo ja Lea Pullerits ütlevad, et rollimäng aitab osalejatel paremini näha probleemi, jagada oma kogemusi ja leida probleemile lahendusi. Rollimängu positiivseks omadusteks on ka fookuseerimine õppimisele, eneseteadlikkusele ja käitumise muutumisele.(Ojasoo, Pullerits 2019)

Järgmisena küsiti noorsootöötajatelt „Milline neist meetoditest on kõige efektiivsem teie arvates? Miks?“ Respondendid vastasid:

//„Individuaalne nõustamine, sest lihtsam leida kontakti, leida ühist keelt, nooruk kiiremini hakkab usaldama mind “// –(N1)

//„Gruppitöö, sest nad näevad teiste noorte toetust “// (N2)

//„Forum-teater sellepärast, et võime tegeleda erinevate situatsioonidega riskirühma noorte elust “// (N3)

//„Kaardimäng, sest selle mängu abil on lihtsam aru saada, mis on riskirühma nooruki hinges”// (N4)

//“Kõige parem meetod on suhtlemine, riskinoorukile tavaliselt ei jätku suhtlemist ja nad otsivad inimest, kellele nad võiksid kõigest rääkida”// (N5)

Tulemusest selgub, et igal noorsootöötajal on oma tema arvates efektiivne meetod, mida ta kasutab. Projektis Murdepunk osutus kõige efektiivsemaks meetodiks riskirühma noortle grupinõustamine. Noortegrupi kohtumiste eesmärgiks oli toetada grupiliikmeid enda tugevuste

avastamisel ja heade suhtlemisoskuste omandamisel. (Sotsiaalse programmi „murdepunkt”..., 2016: 23)

Küsimusele „Millist abi teie arvates riskirühma noored vajaksid veel, et paremini toime tulla igapäevaelus?” vastasid noorsootõtajad:

//„Psühholoogiline abi, et aidata lahendada eluprobleeme, näiteks depressionist vabaneda, õpida, kuidas agressivsust kontrollida, kuidas teiste inimestega suhelda jne“// (N1), (N2), (N3), (N5)

Üks noorsootõtaja aga ütles:

//„Tasuta huvitegevus, sest paljud riskinoored tahavad laulda, tantsida või sporti teha, aga nendel ei ole raha sellega tegeleda, on vaja rohkem võimalusi pakkuda sellistele noortele. See on väga suur probleem“// (N4)

Viimase selle ploki küsimusena huvitas autorit: „Milliseid võimalusi saaks teie noortekeskus pakkuda riskirühma noortele?”

Noorsootõtajad pakkusid järgmiseid võimalusi, mida saaks noortekeskus pakkuda riskirühma noortele:

//„Spetsiaalsed programmid riskirühma noortele, nagu oli 7 aatat tagasi projekt «Riskirühma noored ja lapsed»“// (N2)

//„Koolitused, näiteks kuidas lahendada oma probleeme“// (N1)

//„Psühholoogilised nõustamised“// (N3), (N5)

//„Rohkem tasuta huvitegevust erinevates sfäärides“// (N4)

Huviharidusstandardis (2007) on kirjas, et huviharidus ja huvitegevus on oluline asi noorte elus. Huvihariduse eesmärk on luua võimalusi isiksuse mitmekülgeks arenguks. Samuti, toetada noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks.

III. Milliseid tegevusi/üritusi/projekte kasutatakse X Noortekeskuses riskirühma noortele ja kui efektiivsed need on noorsootõtajate arvates?“

Esimese küsimusena selles ploki, mis esitati noorsootõtajatele oli: “Milliseid projekte/üritusi/tegevusi teie noortekeskus korraldab riskinoortele?” Sellele vastasid noortekeskuse töötajad:

//“Meie noortekeskus täna ei korralda spetsiaalseid üritusi riskirühma noortele, kõik meie üritused, projektid korraldatakse kõikidele noortele, nii riskinoorukitele, kui ka tavanoorukitele.”// (N2), (N3), (N4)

Samas noortekeskuse töötajad lisasid:

//“X noortekeskuses on program Noorte Tugila. See programm aitab riskirühma noorukitel leida tööd, koolitust, aitab lahendada probleeme. Samuti korraldati selles projektis erinevaid mänge, milles riskinoorukid osalesid.”// (N1), (N5)

Seega X linna noortekeskuses ei korraldata spetsiaalseid üritusi või projekte riskirühma noorukitele, selles noortekeskuses on ainult Tugila programm nende jaoks.

Teise küsimusena autor uuris: “Kui aktiivselt võtavad riskinoored nendest üritustest osa?” Siin noorsootöötajate arvamused läksid lahku:

//“Riskirühma noorukid on väga aktiivsed meie noortekeskuses, nad tihti ei tea mida teha vabal ajal ja nad otsivad võimalusi noortekeskuses, näiteks mängud, huvitegevused, koolitused.”// (N1), (N3)

//“Ei, mõnikord nad tulevad, et mängida avatud noortekeskuses, aga üritustel või projektides nad vähe osalevad, sest nad ei taha sellega tegeleda.”// (N4)

//„Me ei jaga, neid selle järgi kes on riskinooruk, kes on tavanooruk ja seepärast ma ei saa vastata sellele küsimusele“// (N2), (N5)

Vastuste põhjal võib väita, et noorsootöötajatel on erinevad arvamused selle kohta. Väga huvitav mõtte, et mõned noorsootöötajad ei erista noori riskirühma kuuluvateks ja tavanoorteks.

Kolmandale küsimusele “Millised tegevused/üritused/projektid on teie arvates, kõige efektiivsemad riskirühma noorte jaoks?” noorsootöötajad vastasid:

//“Noorte Tugila on kõige efektiivsem tegevus, sest selle programmi abil paljud noored leidsid töö või läksid õppima, paljud noorukid said abi probleemide lahendamisel. Selle programmi lõpetasid rohkem, kui 200 noort.”// (N1), (N5)

//„Väga efektiivne oli projekt „Riskinoored ja –lapsed“, sellises projektis paljud riskinoored leidsid sõpru ja muutsid oma elu, tänapäeval selles projektis osalejad saavad oma elus edukalt hakkama.”// (N2)

//“Väga efektiivsed riskinoorukite jaoks on projekt “Noortekohtumised”, kus riskinoorukid leiavad sõpru ja õpivad suhtlema”// (N3), (N4)

Vastustest selgus, et efektiivne on programm „Noorte Tugila“. Noorte Tugila eesmärk on toetada noori, aidates neil oma soovides selgusele jõuda. Lisaks kogemuste saamisele noorsootöö kaudu aitavad Tugila spetsialistid noortel luua kontakte erinevate haridusasutuste, organisatsioonide või

tööandjatega (Paabort 2016). Samuti projekt „Noortekohtumised“, mis aitas riskinoorukitel sotsialiseeruda keskkonnas.

Küsimusele „Millist tagasisidet te olete riskinoortelt saanud tegevuste/ projektide, ürituste kohta?“,

//“Iga ürituse lõppus me võtame tagasisidet, et aru saada kuidas toimus üritus, tavaliselt tagasiside on positiivne“//(N1), (N2), (N3), (N4), (N5)

Kõik noorsootöötajad vastasid sarnaselt, et pärast iga tegevuse lõppu noortekeskuse noorsootöötajad võtavad tagasisidet. Tavaliselt tagasiside on positiivne ja riskinoorukid tahavad veel osaleda üritustel. See tähendab, et riskinoorukitele meeldib osaleda noortekeskuse tegevustes.

Viies küsimus kolmandas plokis oli: “Milliseid muutusi riskinoorte puhul olete märganud?”

Noorsootöötajad vastasid:

//“Paljud noored leidsid töö, paljud alustasid õpingutega, oli ka neid noori kes leidis endale huvitegevuse, oli noori, kes jätkasid aktiivset osalemist X linna noortekeskuses.”// (N1), (N3), (N5)

//„Riskinoored muutusid aktiivsemaks, nad ei kartnud suhelda, nad leidsid sõpru ja väga paljud hakkasid osalema noorsotöö tegevustes.“// (N2), (N3)

Noorsootöötajate vastustele toetudes võib öelda, et riskinoored muutuvad avatumaks, aktiivsemaks ja muudavad oma elu, osaledes erinevates projektides.

Viimane küsimus uuringus oli “Kuidas on need tegevused/ projektid, üritused aktiveerinud riskirühma noorte osalust teistest noortekeskuse tegevustest?” Sellele küsimusele vastati järgmiselt:

//“Tegevuste abil riskinoorukid leiavad sõpru noortekeskuses, nad saavad positiivseid emotsioone ja nad tahavad veel osaleda üritustes.”// (N1), (N5)

//„Pärast meie noortekeskuse üritusi riskirühma noored mõistavad, milliseid võimalusi pakub noortekeskus ja nad leiavad neile sobivaid võimalusi noortekeskuses, mis neile sobivad!“//(N2), (N3)

//„Meie ürituste abil riskirühma noored muutuvad aktiivsemaks ja nad hakkavad kõikides noortekeskuse tegevustes osalema“// (N4)

See näitab, et noortekeskuse tegevused on aidanud kaasata riskinoori ja nad osalevad teistes noortekeskuse tegevustes. Riskirühma noorukid osaledes noortekeskuste poolt korraldatud tegevustes aktiveeruvad ja neil tekib motivatsioon otsida ja osaleda järgmistes noortekeskuse tegevustes.

3.2. Uurimistulemuste arutelu

Uurimustöö eesmärgist lähtudes viidi viie noorsootöötajatega läbi poolstruktureeritud intervjuud, mida analüüsid saadi vastused lõputöö uurimisküsimustele

Esimeseks uurimisküsimuseks oli: *Kes on riskinoor noortekeskuse töötajate arvates?*

Uurijat huvitas kuidas noorsootöötajad defineerivad riskinoore mõistet. Intervjuu tulemusest selgus, et noorsootöötajad sõnastasid oma vastustes, et riskirühma nooruk on inimene vanuses 7-26. aastat, kellel on probleemne käitumine. Nende arvates, tal peavad olema mingid probleemid erinevates sfäärides ja ta vajab palju tähelepanu. Noorsootöötajate mõtted on sarnased teadusliku määratlusega. Riskinoortel on väljendunud toimimist nõrgendavad probleemsed käitumismustrid. Moore arvates riskinoor tähendab noorukit, kellel on suur võimalus halvale teele sattuda. (Moore 2006) Seejärel huvitas autorit, kuidas käitumise poolest noorsootöötajad eristavad riskinoori. Nad leidsid mitu joont, mis iseloomustavad riskirühma nooruki käitumist tavanooortest. Noorsootöötajate arvates see sõltub noorukist. Peamised jooned on hajameelsus, agressiivsus, liiga suur aktiivsus ja oskamatus hästi käituda keskkonnas. Siin noorsootöötajate mõtted on osaliselt sarnased teoreetiliste seisukohtadega, et riskinoorukil on probleemid koolis, tal on hälbiv või deviaantne käitumine ja tal on tihti antisotsiaalne olek (Finkelhor 2007: 10), aga tal võib olla agressiivne käitumine ja ta võib olla hüperaktiivne (Farrington, Welsh, Wilson 2008: 56).

Autorit huvitas noorsootöötajate teadmised hälbivast ja deviaantsest käitumisest, kuidas nad seletavad lahti sellist käitumist. Noorsootöötajad vastasid, et see on ebanormaalne käitumine, normide rikkumine. Laine arvates hälbiv käitumine on vastand normaalsele käitumisele (Laine 1997). Hälbiva käitumisega nooruk võib kiusata teisi, alkoholi või narkootikume tarbida, suitsetada. Raska (2002:45) arvates alkoholism ja narkomaania, kuritegevus, enesetapp, seksuaalne kõrvalekalle on hälbiva käitumise peamised liigid.

Küsimusele hälbiva käitumise vormidest kõik noorsootöötajad vastasid ühtemoodi. Et on kolm peamist vormi: psüühilised, füüsilised ja seksuaalsed vormid. Siin nende arvamus ühtivad mõnes mõttes teoreetiliste seisukohtadega kus väidetakse, et nendeks on riskantne seksuaalkäitumine, autodestruktiivne käitumine, väsimus. (Hälbiv käitumine....2018)

Kui rääkida riskirühma sattumise põhjustest, siis noorsootöötajate arvates peamisteks põhjusteks on pere ja sõbrad. Nende arvates, lähedased inimesed väga tugevasti mõjutavad noorukit. See arvamus ühtib teoreetiliste seisukohtadega, kus on kirjas, et kõige levinumad riskirühma sattumise põhjused tulevad perest. Osasid riskirühma noori kasvatab üksikema, osa on üleelanud

vanemate lahutuse, mõnede noorte vanemad tarbivad alkoholi või narkootikume. (Strömpl, Selg, Soo, Šahverdov-Žarkovski 2007: 20). Autorit huvitas, kuidas noorsootöötajad eristavad riskinoort tavanoores. Nende arvates riskinoorukil on teistsugune käitumine, ta on agressiivne, kinnine, ta ei oska suhelda. Intervjuu põhjal võib väita, et noorsootöötajad kohtavad riskirühma noori noortekeskuses väga sageli.

Teise uurimisküsimusena autor tahtis teada saada: *Milliseid meetodeid noorsootöötajad kasutavad töös riskirühma noortega?*

Tulemuste põhjal võib väita, et noorsootöötajad kasutavad peamised noorsootöö meetodeid: individuaalne töö, gruppitööd, mängud, rollimängud. Samuti nad kasutavad individuaalseid nõustamisi, gruppitööd, projekte, rollimänge. Kõige levinud meetod noorsootöötajate hulgas on rollimängud. Selline meetod väga hästi aitab noortel käitumist muuta. (Ojasoo, Pullerits 2019) Uurides, milline on kõige efektiivsem meetod. Noorsootöötajad vastasid erinevalt, igal ühel neist oli oma meetod, millele nad osutasid. Nad pakkusid järgmiseid variante: individuaalne nõustamine, gruppitöö, Forum-Teater, kaardimäng, suhtlemine. Toetudes sotsiaalse programmi „Murdepunkt”(2016: 23) toodule kus peetakse kõige efektiivsemaks meetodiks grupitööd, sest selle meetodi puhul riskinoored tunnevad toetust, nad õpivad suhtlema teiste noortega ja otsivad oma tugevusi. Ka oluline meetod on rollimäng. Rollimängu abil püütakse arendada empaatiavõimet, õpitakse lähemalt tundma konkreetseid situatsioone ja asjaolusid, millega noored on varem kokku puutunud, kuid vastandrollis, näiteks saab röövsituatsiooni kannatanu rolli kehastunud õpilane tajuda, mis tunne on langeda röövkallaletungi ohvriks. (Multer, Valdmaa 1998) Üks kõige levinumatest rollimängudest on Forum-Teater. See meetod aitab noortele õppida probleeme lahendada. (Piekkari 2005: 15) Jargimsena uuriti millist abi, riskirühma noored vajaksid, et paremini toime tulla igapäevaelus. Kõige levinud vastus oli - psühholoogilist abi, et aidata noortele lahendada eluprobleeme. Üks noorsootöötaja rõhutas, et nad vajavad tasuta huvitegevust, sest riskinoortel tihti ei ole materiaalseid võimalusi huviharidusega tegeleda. Uurijat huvitas milliseid võimalusi saaks noortekeskus pakkuda riskirühma noortele. Kõige levinum vastus oli psühholoogiline nõustamine. Samuti pakuti, et on vaja spetsiaalseid programme riskirühma noortele, koolitusi ja rohkem tasuta huvitegevust erinevates sfäärides. Eestis on olnud mitmeid projekte nagu „Huvikoolide kaasamine ja arenguprogramm“. See projekt aitas kaasata riskirühma noorukeid huvitegevusse haarata (Noorteseire aastaramat 2015: 119). Huviharidus ja huvitegevus on oluline asi noorte elus. Huvihariduse eesmärk on luua võimalusi isiksuse mitmekülgseks arenguks. Samuti, toetada noore kujunemist hästi toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. (Huviharidusstandard 2007)

Kolmandaks uurimisküsimuseks oli: *Millised üritusi X linna noortekeskuse noorsootöötajad korraldavad riskirühma noortele?*

Noorsootöötajad ütlesid, et nende noortekeskuses korraldatakse tegevusi nii tavanoorukitele, kui ka riskinoorukitele, ainult riskinoorukitele mõeldud tegevuseks X noortekeskuses on Tugila programm. See programm on riskirühma noortele, kes ei tööta ega õpi. See programm aitab NEET-noorukitel leida tööd, õpimise võimalusi, eesmärke täpsustada või ebasoodsast olukorrast väljuda. (Paabert 2016). Seda on liiga vähe riskinoorte jaoks. Tugila programm lõpeb märtsis 2022. ja riskinoorukitel kaob võimalus neile mõeldud tegevustes osaleda. Uurijat huvitas riskinoorte osalus X noortekeskuse üritustes. Selles osas vastajate arvamused läksid lahku, mõned neist arvasid, et riskirühma noorukid on väga aktiivsed, üks noorsootöötaja vastas, et nad harva osalevad üritustel, teised ei osanud vastata sellele küsimusele, sest nende arvates nad ei erista tava- ja riskinoori ja ei korralda eraldi üritusi riskinoorukitele. Noorsootöötajate arvates, kõige efektiivsem on Noorte Tugila programm ja projektid Noortekohtumised. Kõige enim leidis vastustes kajastamist Tugila programm. Selle projekti abil riskinoored leiavad tööd või jätkavad oma haridusteed, leiavad endale huvitegevuse, mõned jätkavad aktiivset osalemist X linna noortekeskuses. Küsimusele, kuidas on need tegevused/ projektid, üritused aktiveerinud riskirühma noorte osalust teistest noortekeskuse tegevustest. Noorsootöötajad ütlesid, et riskinoorukid saavad noortekeskuse tegevustes positiivseid emotsioone ja neil tekib motivatsioon otsida võimalusi osaleda teistes noortekeskuse tegemistes.

3.3. Uuringu järeldused ja ettepanekud

Uuringust selgub, et X linna noorsootöötajatel on piisav teadmisi riskinoorukitest. Nad saavad aru, kes on riskinooruk ja nad võivad eristuda riskinoort tavanooortest.

Analüüsides noorsootöötajate vastustest, võib ütelda, et X linna noorsootöötajad kasutavad erinevaid meetodeid oma töös riskinoortega. Nende teadmised meetoditest riskinoortega tööks on piisavad.

Riskirühma noortega tegutsemiseks X linna noortekeskuses on vähe tegevusi, üritusi ja projekte riskirühma noortele, hetkel noortekeskuses toimub ainult üks Noorte Tugila programm riskirühma noortele, mis lõpeb 2022. aastal.

Uuringu järeldustest tulenevalt teeb autor järgmised ettepanekud noortekeskuse töötajatele, mis aitaks nende tööd riskirühma noortega muuta aktiivsemaks:

- 1) Kirjutada projekte riskirühma noortele, pidades silmas nende eripära ja vajadusi.

2) Teha koostööd erinevate spetsialistidega, kes võiks pakkuda riskinoorukitele nõustamisteenust.

3) Korraldada üritusi riskirühma noortele noortekeskuses, nende aktiveerimiseks.

Käesoleva uurimistöö tulemused põhinevad X linna noortekeskuse töötajate arvamustel ning neid ei saa üldistada. Tulevikus annab see uuring võimaluse uurida seda teemat laiemalt.

KOKKUVÕTTE

Lõputöö teema on „X linna Noortekeskuse tegevus riskirühma noortega“.

Lõputöö eesmärgiks on selgitada välja, milliseid tegevusi korraldab X linna Noortekeskus riskirühma noortele noorsootöötajate arvates. Selleks viidi läbi uuring, milles osalesid X linna noortekeskuse viis noorsootöötajat, kellega viidi läbi poolstruktureeritud intervjuu.

Töö koosneb kolmest peatükist.

Teoreetilises osas kirjeldatakse noorukite ealised iseärasused. Selles osas selgus, et noorukieas toimuvad erinevad muutused, nii füüsilises, kui psüühilises ja seksuaalses arengus. Noorukiiga on etapp, kus toimub lapse järkjärguline eraldumine lapseeas ja täiskasvanuks saamine. Samuti teoreetilises osas autor uurib riski-, hälbiva ja deviantse käitumisega noorte mõistet ja tekkimise põhjuseid. Töös on toodud erinevate uurijate riski, hälbiva ja deviantse käitumise mõisted. Nii hälbiv, kui ka deviaantne käitumine on vastand normaalsele käitumisele. Riskikäitumine on käitumine, millel on käitujale endale või teda ümbritsevatele inimestele halb mõju. Selles peatükis veel kirjeldatakse noorsootöö valdkonnas riskinoortega tegutsemise võimalustest. Teoreetilises osas antakse ülevaade meetoditest ja projektidest, mida kasutatakse noorsootöös riskinoortega. Nendeks projektideks on Tugila programm, Murdepunkt, projekt Riskilapsed ja -noored.

Teises peatükis on kirjeldatud uuringu eesmärki ja ülesandeid. Uurimusmeetodina on kasutanud kvalitatiivse uurimusviisina poolstruktureeritud intervjuud, valimit, ja uurimusprotseduuri.

Viimases peatükis esitab autor poolstruktureeritud intervjuu tulemusi, arutleb tulemuste üle ja teeb järeldused ning ettepanekud. Tulemuse analüüsimise meetodiks autor valis kvalitatiivse sisuanalüüsi.

Uuring korraldati viie X linna noortekeskuse noorsootöötajatega. Uurimus näitab, et noorsootöötajad teavad mõistet riskinooruk. Nende arusaamises, riskinooruk on mingite probleemidega nooruk. Noorsootöötajate arvates riskinoorukit iseloomustab hajameelsus, agressiivsus ja ta ei oska suhelda teiste inimestega. Noorsootöötajad teavad, mis on hälbiv ja deviaantne käitumised. Nende arvates, hälbiv ja deviaantne käitumine on ebanormaalne käitumine, normide rikkumine, kui nooruk võib kiusata teisi, alkoholi või narkootikume tarbida, suitsetada ja kuritegusid sooritada. Nende arvates hälbiva käitumise vormid on psüühiline, füüsiline ja seksuaalne. Uuring näitab, et noorsootöötajad väga tihti puutuvad kokku riskinoortega. Noorsootöötajate kõige levinumad põhjused, miks noored sattuvad riskirühma on pere ja sõbrad. Nende arvates lähedased inimesed väga tugevasti mõjutavad noorukit.

Uurimistöö tulemuste põhjal on näha, et noorsootöötajad oma töös riskinoortega kasutavad selliseid meetodeid nagu: rollimänge, individuaalseid nõustamisi, guppitööd ja projekte. See on peamised noorsootöös kasutatavad meetodid. Igal noorsootöötajal on oma efektiivne meetod, mida nad kasutavad. Riskinoorte toetamiseks, noorsootöötajate arvates saaks noortekeskus pakkuda spetsiaalsed programme, projekte, erinevaid koolitusi, nõustamisi ja tasuta huvitegevust nendele.

Uuringust selgus, et hetkel riskinoortele X linna noortekeskuses on ainult Noorte Tugila programm. See programm aitab riskinoortel leida tööd või koolitusi, jätkata õpinguid. Noorsootöötajate arvamused riskinoorte aktiivsusest pärast programmides osalemist olid erinevad: ühed noorsootöötajat arvasid, et riskinoorukit on aktiivsed, teised noorsootöötajad mõtlesid, et nad on mitte aktiivsed. Ka mõned noorsootöötajad ei jaga noori riskirühma kuuluvateks ja tavanoorteks. Uurimistöö tulemustest selgus, et kõige efektiivsemad tegevused riskirühma noortele on programm „Noorte Tugila“, ja varasematest projektidest, projektid „Noortekohtumised“ ja „Riskinoored ja –lapsed“. Need X linna noortekeskuse projektipõhised tegevused aitavad kaas muutustele riskirühma noortes. Riskinoorukid leiavad tööd või jätkavad oma haridusteed. Samuti nad muutuvad aktiivsemaks ja nad leiavad uusi sõpru. Uuringu tulemusena võib väita, et X linna noortekeskuse tegevused aktiveerivad riskirühma noorte osalust teistest noortekeskuse tegevustest, neil ilmneb motivatsioon otsida uusi võimalusi teistest noortekeskuste tegevustest.

Kokkuvõtteks võib öelda, et püstitatud eesmärk on saavutatud, sest kõikidele uurimusküsimusele on vaastused saadud.

Töö on suunatud noorsootöötajatele, kes töötavad riskinoortega või keda see teema huvitab.

SUMMARY

The topic of the thesis "Activities of the Youth Center of city X with young people from the risk group." The thesis author is a student of Narva College of the University of Tartu Juliana Lubnevskaya. The work was composed in 2020-2021 in Estonian language.

The aim of the thesis is to find out what activities the Youth Center of the city X conducts for young people from risk groups and what impact these activities have on the youth at risk according to the opinions of Youth Centre employers.

The work consists of three parts: theoretical, practical and research analysis. In the first part, the author defines who the young man is, describes his/her poor and deviant behaviour and its reasons behind it. Also in this part, the author examines the participation of at-risk youth in youth work, determines what activities are carried out in the Youth Center for the target group.

In the second part, the author establishes the purpose of the thesis and its objectives. As a research method, the author chose a qualitative research method, and in this part the author explains why she chose this method. Also, in this practical part, the author describes the type of information collection, sampling, and research procedure.

In the third part, the thesis is being analysed, the author draws conclusions based on the interview results that she conducted for youth workers.

The author analyses the answers of youth workers to questions regarding their work with youth at risk.

For the thesis, the author chose a group interview with five youth workers from the Youth Center. The research had three main questions:

1. Who is this young person at risk according to youth workers?
2. What methods and instruments do youth workers use when working with the youth at risk?
3. What activities / projects / events does the Youth Center carry out for the youth at risk?

As a result of the interview, it turns out that, in the opinion of youth workers, a young person from the risk group is a person from 7 to 26 years old, from a socially disadvantaged family, with behavioural problems.

The interview also shows that youth workers use the method of individual counselling, role-playing games and various techniques, such as: peegeldamine, forum theatre. Group activities

with the youth at risk are also carried out. For young people at risk, the Youth Center conducts various projects and activities, for example, Tugila program, Noortekohtumised projects, etc.

In conclusion, it is safe to say that the goal of the thesis has been achieved.

ALLIKATE LOETELU

- Aimre, I. (2005) *Sotsioloogia*. Tallinn: Sissekaitseakadeemia
- Alamaa, M., Altosaar, K., Drõgin S., Eit P., Johanson A., Jürjen T., Õuemaa A., (2016) *Sotsiaalse programmi „murdepunkt” käsiraamat rakendajale*. Tallinn: Eesti ANK
- Auväärt, L. (1999) *Lapsed ja puutega inimesed õigusmenetiuses*. Tartu: Tartu Ülikool
- Bachmann, T., Maruste, R. (2011) *Psühholoogia alused*. Tallinn : Ilo
- Baumrind, D. (1991) *The influence of parenting style on adolescent competence and substance use*. *The Journal of Early Adolescence*
- Berndt, T. J. (1982) *The features and effects of friendship in early adolescence*. *Child Development*
- Brummer, M. (2006) *Laste-ja noortepsühhiaatria*. Tallinn : Medicina
- Clinard, M. R. (1998) *Sociology of Deviant Behavior. Cengage Learning*
- Cole, N. L. (2020) *Deviance ja kuritegevus: kuidas sotsioloogid neid uurivad*. <https://et.peopleperproject.com/posts/10734-deviance-and-crime-how-sociologists-study-them> (viimati vaadatud 21.04.2021)
- Coleman, J., Haggell, A. (2007) *Adolescence, risk and resilience: against the odds*. East Lothian: Scotprint
- Deutschmann, L. B. (2002) *Deviance and Social Control, third edition*. Scarborough. On: Thomson Nelson
- EMP toetuste programm “Riskilapsed ja -noored” <https://entk.ee/toetatavad-tegevused/emp-toetuste-programm-riskilapsed-ja-noored/> (viimati vaadatud 22.04.2021)
- ENTK koduleht (2021) www.entk.ee (viimati vaadatud 16.05.2021)
- Finkelhor, D. (2007) *Developmental Victimology. Victims of Crime*. Oxford: Oxford University Press
- Finkelhor, D. (2008) *Childhood Victimization*. Oxford: Oxford University Press.
- Good, E. (1984) *Behavior. Second Edition*.
- Harro, M. (2005) *Riskikäitumine Eesti noorte hulgas: olukord, ennetamine: teooria ja praktika*. <https://www.slideserve.com/rayya/riskik-itumine-est-est-noorte-hulgas-olukord-ennetamine-teooria-ja-praktika> (viimati vaadatud 21.04.2021)
- Higgins, P. C., and Butler, R. (1982) *Understanding Deviance*. New York: McGraw-Hill.
- Jenson, J. M., Fraser, M. W. (2006) *A Risk and Resilience Framework for Child, Youth, and Family Policy*. London. New Delhi: SAGE Publications, Thousand Oaks.

- Jüristo, K. (2013) *Kaasava noorsootöö käsiraamat*. Tallinn: Sihtasutus Archimedes Euroopa Noored
- Kalmus, V. 2015. *Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool
- Kareva, D. (2011) Rõhk on rõhututel. http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=12576:rohk-onrohututel-&catid=3:teater&Itemid=2 (viimati vaadatud 29.03.2021)
- Kasuri, K., Ustav Signe, Kaldmäe Pille, Grünberg Heli, Rammul Imre, Haldre Kai, Putnik Urve, Zilmer, K., Raukas, M., Tomberg, E., Lipand, A., Eik, E.(1998) *Terviseõpetus*. Tallinn: Avita
- Kullasepp, K., Kagadze, M. (2018) *Muutuste maailm*. Tallinn: Kolibri
- Kõiv, K. (2014) *EANK: noorsootöö kaudu saame aidata noori ületada sotsiaalsel suunakaotust*. <https://entk.ee/eank-noorsootoo-kaudu-saame-aidata-noori-uletada-sotsiaalsel-suunakaotust/> (viimati vaadatud 22.04.2021)
- Laherand, M.-L. (2008) *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk
- Laine, M. (1997) *Sissejuhatus kriminoloogiasse ja hälbiva käitumise sotsioloogiasse*. Vantaa : Vankenhoidon koulutuskeskus
- Lanier, M. Henry, S. (2004) *Essential Criminology*. Bolder: Oxford
- Mangs, K. ja Martell, B. (2000) *Psühhoanalüütiline arengukäsitus 0 -20 eluaastani*. Tartu: Tartu Ülikool
- Moilanen, I., Räisänen, E., Tamminen, T., Almquist, F., Piha J., Kumpulainen, K. (2004) *Lasten- ja nurisopsykiatria*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim
- Moore, A. (2006) *Defining the term „at risk”*. <https://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2006/01/DefiningAtRisk1.pdf> (viimati vaadatud 21.04.2021)
- Naarits-Linn, T., Pettai, I., Proos, I. (2013) *Kaasava noorsootöö käsiraamat*. Tallinn: Archimedes
- Noorsootöö strateegia (2006) Tartu: Haridus- ja teadusministeerium
- Noorteseire aastaraamat: Erivajadustega noored (2015) Tallinn: Eesti ANK
- Paabort, H. (2016) <https://tugila.ee/programmist/> (viimati vaadatud 22.04.2021)
- Piekkari, J. (Ed.). (2005). *Drama – a way to social inclusion*. Turku: University Turku
- Prendergast, M., Saxton, J. (2009). *Applied Theatre: International Case Studies and Challenges for Practice*.
- Quinlan, E. (2009) *New action research techniques: Using participatory theatre with health care workers*. *Action Research*.
- Reilly, J. (2012) *Risk and Protective Factors of Delinquency: Perspectives from Professionals*
- Raska, E. (2002) *Kriminoloogia*. Tallinn : Juura

Retsidiivsus (2007) Tartu: Bookmill

Tall, K. (2012) *Psühhosotsiaalne areng läbi elu*. Tartu: Tartu Ülikool

Tiganik, R. (2013) *Sotsiaalne kontroll ja religion*.

Thomson, K., Hannus, A. (2017) *Grupitöö alused*

Õunapuu, L. (2014) *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimused

Küsimused:

Esimene plokk „Kes on riskinoor noortekeskuse töötajate arvates?“

- 1) Kes on Teie arvates riskinooruk?
- 2) Kuidas käitumise poolest saab eristada riskinoori?
- 3) Mis iseloomustab hälbiva ja deviaantse käitumisega noori?
- 4) Milliseid noorte hälbiva käitumise vorme te teate?
- 5) Millistel põhjustel sattuvad noored riskirühma?
- 6) Mille poolest eristub riskinoor tavanoores?
- 7) Kui tihti te kohtate riskirühma noori noortekeskuses?

Teine plokk: „Millised meetodid X-Noortekeskuse noorsootöötajad kasutavad oma töös riskirühma noortega?“

- 1) Millised noorsootöö meetodeid saab kasutada riskinoortega töös?
- 2) Millised meetodeid ja tegevusi olete teie kasutanud töös riskinoortega?
- 3) Milline neist meetoditest on kõige efektiivne teie arvates? Miks?
- 4) Millist abi teie arvates riskirühma noored vajaksid veel, et paremini toime tulla igapäevaelus?
- 5) Milliseid võimalusi saaks veel teie noortekeskus pakkuda riskirühma noortele?

Kolmas plokk „Milliseid tegevusi/üritusi/projekte kasutatakse X Noortekeskuses riskirühma noorte jaoks ja kui efektiivsed need on noorsootöötajate arvates?“

- 1) Milliseid projekte/üritusi/tegevusi teie noortekeskus korraldab riskinoortele?
- 2) Kui aktiivselt võtavad riskinoored nendest üritustest osa?
- 3) Millised tegevused/üritused/projektid on teie arvates, kõige efektiivsemad riskirühma noorte jaoks?
- 4) Millist tagasisidet te olete riskinoortelt saanud tegevuste/ projektide, ürituste kohta?
- 5) Milliseid muutusi riskinoorte puhul olete märganud?
- 6) Kuidas on need tegevused/ projektid, üritused aktiveerinud riskirühma noorte osalust teistest noortekeskuse tegevus?